

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โลกปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ข่าวสาร วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ทำให้สังคมมีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ส่งผลให้เกิดปัญหาตามมามากมาย อาทิ ปัญหาความผันผวนทางเศรษฐกิจ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสังคมที่แสดงความอ่อนแอของครอบครัวและชุมชน ความสามารถของคนในสังคมเกี่ยวกับการปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในยุคปัจจุบัน รวมทั้งความสามารถในการแก้ปัญหา และการใช้ทักษะชีวิตที่เหมาะสมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้คนในชาติดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ในสภาพปัญหาดังกล่าว คือการศึกษา เพราะการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ในการพัฒนาสมองของคนให้ฉลาดรอบรู้ และสามารถแก้ไขเหตุการณ์ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ตันสนีย์ จัตราคุปต์, 2542) แต่การจัดการศึกษาที่ผ่านมา ยังไม่สามารถเตรียมความพร้อมทำให้คนไทยปรับตัวให้เข้ากับสภาพของสังคมโลกในยุคโลกาภิวัตน์ได้ ซึ่งในภาวะเช่นนี้บุคคลจำเป็นต้องมีการพัฒนาตนเองเพื่อที่จะดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุข จึงได้เกิดกระแสเรียกร้องจากทุกฝ่ายให้มีการปฏิรูปการศึกษา เพื่อพัฒนาคนให้รักที่จะเรียนรู้ มีความสุขในการเรียนรู้ มีปัญญา มีความสามารถในการคิดแก้ปัญหา และเลือกสรรสิ่งที่ดีมีคุณค่า และสามารถนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติได้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540) ระบุในมาตรา 81 ให้มีการจัดทำกฎหมายการศึกษาอันเป็นกฎหมายแม่บทในการจัดการศึกษาของประเทศ ผลจากนัยของมาตรา 81 ส่งผลให้ประเทศไทยมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งประกาศใช้ตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2542 นับเป็นก้าวแรกของการปฏิรูปการศึกษา

การปฏิรูปการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2540) เป็นการปรับเปลี่ยนการจัดการศึกษาให้เป็นการศึกษาที่ดี มีคุณภาพได้มาตรฐาน สามารถผลิตคนที่มีคุณภาพ และเป็นการศึกษาที่สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในยุคโลกาภิวัตน์ เหตุที่ต้องมีการปฏิรูปการศึกษาเพราะระบบการศึกษาของไทยมีปัญหาหลายประการ เมื่อพิจารณาจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งถือว่าเป็นนโยบายสำคัญที่มี

สถานภาพเป็นกฎหมายในระดับที่เป็นพระราชบัญญัติ (Thomas R. Dye อ้างถึงใน กระทรวงศึกษาธิการ, 2543) โดยถูกกำหนดขึ้นเพื่อแก้ไขหรือตอบสนองต่อการแก้ปัญหาทางการศึกษา ประเวศ วะสี (2541) ได้กล่าวถึงปัญหาการศึกษาของไทยว่ามี 3 เรื่องคือ ความเดือดร้อนในการแสวงหาและเข้าศึกษาโรงเรียนดี ๆ การเรียนยากไม่สนุก น่าเบื่อ หรือเป็นการเรียนที่เป็นความทุกข์ และการศึกษาลดคนขาดคุณภาพ

การปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2543) มีการปฏิรูปในสาระสำคัญหลัก 8 ด้านคือ ด้านความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านคุณภาพมาตรฐานทางการศึกษา ด้านระบบบริหารและการสนับสนุนทางการศึกษา ด้านครู อาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา ด้านหลักสูตร ด้านกระบวนการเรียนรู้ ด้านทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา และด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ในการปฏิรูปการศึกษาในแต่ละด้าน ต่างมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงและเป็นปัจจัยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ซึ่งการปฏิรูปทุกด้านย่อมมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้ที่ถูกต้อง (สุมน อมรวิวัฒน์, 2541) เป็นการเรียนรู้เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ การเรียนรู้เพื่อรู้จักตนเอง เรียนรู้เพื่อรู้จักและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ เรียนรู้เพื่อการเจริญงอกงามทั้งร่างกายและจิตใจ เรียนรู้เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ เรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดี ซึ่งการจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดีได้นั้นมีปัจจัยหลายประการและที่สำคัญอย่างยิ่งคือการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน หรือการจัดการเรียนรู้ ดังนั้นหัวใจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาจึงขึ้นอยู่กับปฏิรูปการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) ได้กำหนดแนวการจัดการเรียนรู้ ไว้ในหมวด 4 มาตรา 22 ถึง 30 ซึ่งว่าด้วยแนวการจัดการศึกษา โดยกล่าวถึงหลักการสำคัญของการจัดกระบวนการเรียนการสอน จุดมุ่งหมายและเนื้อหาสาระของหลักสูตร กระบวนการจัดการเรียนรู้ การประเมินผลการเรียนรู้ และการส่งเสริมการจัดการกระบวนการเรียนรู้ สาระสำคัญของการปฏิรูปการเรียนรู้ คือ การจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเอง ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติ คิดเป็น ทำได้ มีนิสัยรักการอ่าน ใฝ่เรียนรู้ โดยกระบวนการเรียนรู้เน้นการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน ให้มีการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

การจัดการศึกษาที่ผ่านมามีปัญหา มาก ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) เสนอปัญหาของการจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมาว่า “ เน้นการเรียนแบบท่องจำ ขาดการฝึกปฏิบัติและประเมินผลจากการทดสอบ ความจำเป็นส่วนใหญ่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ทำให้เด็กเครียดและคิดไม่เป็น ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาทั้งโดยกรมวิชาการและองค์การนานาชาติ มีข้อมูลที่ยืนยันได้ว่า เด็กไทยมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแข่งขันกับชาติอื่นไม่ได้ การที่ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของเด็กไทยด้อยกว่าชาติอื่น มิได้หมายความว่าเด็กไทยสติปัญญาต่ำ แต่เป็นผลมาจากวิธีสอนและวิธีการประเมินที่ทำให้เด็กไทยไม่รู้จักคิดวิเคราะห์และใช้เหตุผล” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของประเวศ วะสี (2538) ที่เสนอไว้ว่าการศึกษานี้เน้นการถ่ายทอดเนื้อหาในห้องเรียนและการท่องจำจากตำราเป็นส่วนใหญ่ ผู้เรียนขาดประสบการณ์และการศึกษาจากความเป็นจริงรอบตัวทั้งใกล้และไกล ไม่ได้ฝึกความสามารถในการเลือกรับความจริง ข้อมูลข่าวสารที่มีอยู่ท่วมท้นซึ่งมีทั้งจริงและเท็จ ทำให้แยกความจริงกับความเท็จไม่เป็น การเรียนไม่เน้นวิธีคิด จึงขาดวิจาร์ณญาณ การจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมาครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเรียนการสอน เป็นผู้กำหนดบทเรียนและวิธีการเรียนการสอน สื่ออุปกรณ์ต่าง ๆ จะเป็นสื่อที่ครูเป็นผู้ใช้ และการเรียนการสอนจะเกิดเฉพาะในห้องเรียนหรือโรงเรียนเท่านั้น นอกจากนั้นการเรียนรู้ของนักเรียนจะมุ่งเรียนเพื่อจำทำข้อสอบ ขาดการเรียนเพื่อปฏิบัติ เป็นการเรียนที่ไม่มีจุดหมาย ขาดการเชื่อมโยงกับชีวิตจริง เรียนแล้วไม่สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิต ดังที่ ชาตรี ลำราญ (2540) กล่าวว่า “กระบวนการเรียนการสอนที่เน้นการเรียนรู้เพื่อรู้มากกว่าเรียนเพื่อปฏิบัติ เรียนจดจำมากกว่าเรียนจัดการ เรียนรับมากกว่าให้ เรียนใช้มากกว่าเรียนผลิต ทำให้ผู้สำเร็จการศึกษาทุกระดับขาดความสามารถในการทำงาน คิดวิเคราะห์ไม่เป็น” นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) ได้เสนอสภาพการจัดการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน ดังนี้

1. ผู้ที่จบการศึกษาทุกระดับ ไม่ได้ได้รับการพัฒนาให้มีคุณสมบัติ มองกว้าง คิดไกล ใฝ่สูง
2. วิธีการเรียนการสอนไม่เน้นกระบวนการให้ผู้เรียนพัฒนาในด้านการคิดวิเคราะห์ การแสดงความคิดเห็น และการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนขาดคุณลักษณะช่างสงสัย และใฝ่หาคำตอบ เน้นการสอนหนังสือมากกว่าสอนคน ขาดการเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยี
3. ผู้เรียนมีหน้าที่รับและปรับตัวให้สอดคล้องกับเนื้อหาความรู้และวิธีการสอนของครู
4. กระบวนการเรียนรู้เป็นความทุกข์ น่าเบื่อหน่าย
5. โรงเรียนไม่สร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้
6. โรงเรียนขาดความสัมพันธ์กับชุมชนทั้งใกล้ธรรมชาติและแหล่งเรียนรู้ที่ปลูกเจ้าทางปัญญา
7. ครอบครัว และชุมชนไม่มีโอกาสร่วมคิดร่วมสร้างกระบวนการเรียนรู้

8. กระบวนการเรียนการสอนยังเป็นพฤติกรรมจำเจและพฤติกรรมถ่ายทอด สัดส่วนการฝึกปฏิบัติ การฝึกคิด และการอบรมปมนิสัยน้อยกว่าการท่องจำเนื้อหา

9. ผู้เรียนที่อยู่ในระบบโรงเรียนที่ยาวนาน มีโอกาสน้อยที่จะได้รับการบ่มนิสัยให้ پاکเพียร ลู่งาน การเพาะบ่มคุณธรรมและสุนทรียภาพยังไม่เข้มแข็งพอจนเกิดผลต่อผู้เรียน

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น การปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจึงมีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่ง ดังที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) นำเสนอไว้สรุปความได้ว่าการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพของคนไทยนั้น จะต้องมีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมการเรียนรู้ ยุคโลกาภิวัตน์ สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ครู พ่อแม่ ผู้ปกครองและสังคมไทย สอดคล้องกับกฎหมาย การปฏิรูปการเรียนรู้ถือเป็นหัวใจของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ซึ่งครูอาจารย์และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องถือปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จลุล่วง

ด้วยความจำเป็นข้างต้น ครูและผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนต้องทบทวนบทบาทของตนเองว่า การจัดการเรียนการสอนที่กำลังดำเนินการอยู่มีคุณภาพถูกต้องเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของสังคมไทยและสังคมโลกในปัจจุบันเพียงใด เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 อันเป็นกฎหมายแม่บทของการจัดการศึกษาที่มุ่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทุกด้านทุกมิติ ทั้งนี้เพื่อผลทางการเรียนการสอน ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด ซึ่งการจัดการเรียนรู้ตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญต่อบทบาทในการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยการเรียนรู้เริ่มจากความสนใจ ความต้องการของผู้เรียน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ได้ลงมือปฏิบัติจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยครูเป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือ จัดบรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและอำนวยความสะดวก ดังที่ มนตรี จุฬารัตนทล (2541) กล่าวว่า “ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการจัดการศึกษาที่จะให้การปฏิรูปการเรียนรู้ตรงตามจุดประสงค์และเป้าหมายแก่เยาวชนคือ ครู เพราะเนื้อแท้ของการจัดการศึกษา คือ กิจกรรมการเรียนการสอนระหว่างครูกับผู้เรียน” ดังนั้น วิชาชีพครูจึงมีความสำคัญต่อการสร้างอนาคตของชาติ (รุ่ง แก้วแดง, 2542)

ในอดีต “ครู” เป็นบุคลากรที่ได้รับการยอมรับนับถืออย่างสูงจากสังคมและเป็นที่ยอมรับนับถือจากผู้ปกครองและสังคมเป็นอย่างยิ่ง คนที่เรียนวิชาครูคือคนที่เก่งที่สุดของจังหวัด แต่ในระยะ 30 ปี ที่ผ่านมาภาพลักษณ์ของครูได้เปลี่ยนไป คนที่เรียนครูกลายเป็นคนที่สอบเข้าสาขาอื่นไม่ได้ ชาวเกี่ยวกับครูที่ปรากฏตามสื่อต่าง ๆ ก็มักเป็นเรื่องในทางลบ และส่งผลเสียหายต่ออาชีพครูอย่างยิ่ง ทำให้ครูไทยในยุคปัจจุบันเป็นยุคที่กล่าวได้ว่าตกต่ำค่อนข้างมาก ปัญหาความตกต่ำของอาชีพครูนั้นไม่ได้เป็นปัญหาเฉพาะประเทศไทย แต่เป็นปัญหาของเกือบทุกประเทศทั่วโลก

ซึ่งวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้อาชีพครูตกต่ำ ดังนี้ (รุ่ง แก้วแดง อ้างใน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

1. การลดความนิยมในอาชีพครู
2. การพัฒนาตนเองของครูน้อยเกินไป
3. การพัฒนาการของวิชาการศึกษาค่อนข้างน้อย
4. ผู้บริหารมีความก้าวหน้ามากกว่าครูผู้สอน
5. ค่าตอบแทนค่อนข้างต่ำ
6. เสรีภาพทางวิชาการน้อยเกินไป

จากสาเหตุดังกล่าว ได้สอดคล้องกับปัญหาวิกฤติและปัญหาวิชาชีพครูในประเทศไทย ที่คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542) ได้เสนอ สรุปความได้ว่า การไม่ได้คนเก่งและดี มาเรียนครู กระบวนการเรียนการสอนในสถาบันฝึกหัดครู มุ่งเน้นเนื้อหาวิชามากกว่าที่จะส่งเสริม พัฒนาบุคลิกภาพ และสร้างนักศึกษาครูให้เป็นครูที่มีคุณภาพ ขาดระบบการพัฒนาครูประจำการที่มีประสิทธิภาพ ภาระงานของครูมีมากเกินไป ค่าตอบแทนกลุ่มครู เป็นกลุ่มบุคคลที่มีรายได้ต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอาชีพอื่นในสังคมที่จบการศึกษาระดับเดียวกัน ครูขาดแรงจูงใจในการทำงาน ครู อาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา พบว่า คุณภาพชีวิตในการทำงานของครูมีประเด็นบ่งชี้การด้อยคุณภาพชีวิตในการทำงาน ได้แก่ เงินเดือนไม่พอ การขาดโอกาสที่จะก้าวหน้า การขาดการยอมรับจากสังคม และการขาดความปลอดภัยในชีวิต

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าปัญหาเกี่ยวกับ"ครู"และ"วิชาชีพครู"ได้กลายเป็นประเด็นปัญหาหลักทางการศึกษาเกือบทุกประเทศทั่วโลก และสำหรับประเทศไทยเองภายใต้ความมุ่งหวังที่จะให้การศึกษากลายเป็นกลไกในการพัฒนาคุณภาพ "คน" ของประเทศ เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาขีดความสามารถของประเทศ เสริมสร้างศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง รวมทั้งความก้าวหน้ามั่นคงทางเศรษฐกิจในประชาคมโลกบนฐานแห่งความเป็นไทย "ครู" เป็นผู้มีความสำคัญยิ่งที่จะทำให้การศึกษากลายเป็นกลไกไปสู่คุณภาพคนของประเทศได้ ดังนั้น ปัญหาเกี่ยวกับ"ครู" และ"วิชาชีพครู" จำเป็นที่จะต้องเร่งดำเนินการปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาโดยเร่งด่วน เพื่อให้การศึกษาพัฒนาคุณภาพ "คน" ได้ สมตามเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้ โดยสรุปแล้ว ความสำคัญของครูในอดีตนั้นมีมากมายเหลือคณานับต่อศิษย์และผู้ปกครอง จนกระทั่งยกย่องให้ครูเป็นพ่อแม่คนที่สองของศิษย์ ทั้งนี้ นอกจากจะมีหน้าที่อบรมสั่งสอนศิษย์ในด้านความรู้ต่าง ๆ แล้ว ครูนั้นยังต้องรับภาระหน้าที่ต่อสังคม ยากที่จะหาอาชีพใดมาเทียบได้ ดังที่ อมเรศ ศิลาอ่อน (2543) อ้างถึงใน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) ได้กล่าวไว้ในการเปิดประชุมสัมมนา เรื่อง นโยบายการยกย่องครูผู้มีผลงานดีเด่นว่า การปฏิรูปการศึกษาไม่ว่าเราจะทำอย่างไร ออกพระราชบัญญัติการศึกษา จะมีการทำงานกับกรอบการศึกษาใหม่อย่างไร จะมีการออกกฎหมายลูกมาสนับสนุน

แค่นั้น แต่ในที่สุดแล้วการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดที่เกิดขึ้นจะได้ผลแค่นั้นขึ้นอยู่กับ คุณภาพของครู ที่จะต้องสร้างกันขึ้นมาใน 10 ปี 20 ปี 30 ปี ข้างหน้า การปฏิรูปการศึกษาต้องมีรากฐานมาจากการปฏิรูปครู

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หมวด 4 ว่าด้วยแนวการจัดการศึกษา ในมาตรา 22 ได้ให้ความสำคัญกับผู้เรียนโดยกำหนดว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ แต่การปฏิรูปการศึกษาให้เป็นไปตาม พ.ร.บ.แห่งชาติ พ.ศ. 2542 ดังกล่าวจะสำเร็จได้ ต้องมีผู้นำการปฏิรูป ที่พัฒนาการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งการปฏิรูปการเรียนรู้ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา ดังนั้นใน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 7 มาตรา 55 วรรค 2 จึงได้ระบุว่า “ ให้มีกองทุนส่งเสริมครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อจัดสรรเป็นเงินอุดหนุนงานริเริ่มสร้างสรรค์ ผลงานดีเด่นและเป็นรางวัลเชิดชูเกียรติครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา...” เพื่อส่งเสริมให้ครูได้วิจัยและพัฒนาการเรียนการสอนในเชิงนวัตกรรมที่หลากหลายต่อไป สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ โดยกองทุนรางวัลเกียรติยศแห่งวิชาชีพครู จึงได้ยกย่องให้รางวัลเชิดชูเกียรติผู้ปฏิบัติงานดีเด่นด้านการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากสังคม

โครงการ ครูต้นแบบ นั้นเป็นโครงการหนึ่งของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ที่มุ่งสรรหา ครูดี ครูเก่ง ที่มีผลงานดีเด่นด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนดังกล่าวข้างต้น และต้องเป็นครูที่มีความศรัทธาต่อวิชาชีพครู มีความตั้งใจที่จะปรับปรุงวิธีสอนของตนอย่างต่อเนื่องจนสามารถค้นพบรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีขั้นตอนชัดเจน สามารถเป็นแบบอย่างและสามารถขยายผลให้เพื่อนครูได้ จะได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติให้เป็นครูต้นแบบและเป็นผู้นำปฏิรูปการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนมีวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบใหม่ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 ซึ่งเป็นผลให้ผู้เรียนเก่ง ดี และมีความสุข ซึ่งโครงการนี้ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543)

ครูต้นแบบคือครูที่มีผลงานดีเด่นด้านการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการเรียนรู้ที่มีความสุข มีขั้นตอนการสอนที่สามารถเป็นแบบอย่างและสามารถขยายผลแก่เพื่อนครูได้ มีความประพฤติดี ปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณครูและมีบุคลิกภาพของความเป็นครู (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) นอกจากนี้ คอร์ด (Cord ช้างถึงใน Griffin ,1985) กล่าวว่า ครูต้นแบบ (Master Teacher) คือครูที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเหมือนครูอื่น ๆ แต่ได้รับการตัดสินว่าเป็นกิจกรรมที่ประสบผลสำเร็จมากกว่าของผู้อื่น รวมทั้งสมาคมการศึกษาแห่งชาติ (อ้างใน Griffin ,1985) กล่าวว่าครูต้นแบบ (Master Teacher) คือครูที่ได้ปฏิบัติ

หน้าที่พิเศษในโรงเรียนและชั้นเรียน ซึ่งหมายถึง ครูต้นแบบจะต้องวางหลักสูตรสำหรับครูอื่น ๆ ได้ใช้ ดูแลความก้าวหน้าของนักเรียน จัดการเรื่องการวัดและประเมินผล ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาให้แก่ครูอื่น ๆ ที่ต้องการ เพื่อความมีประสิทธิภาพของการเรียนการสอน ซึ่งการเป็นครูต้นแบบนั้นมีความแตกต่างจากครูทั่วไป 2 ประการ (Caldwell ,1985) กล่าวคือประการแรกมีการระบุเป็นครูต้นแบบอย่างเป็นระบบ อันได้แก่ เกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกซึ่งมีพื้นฐานมาจากความมีประสิทธิภาพของยุทธศาสตร์การสอนในชั้นเรียน ประการที่สองครูต้นแบบจะได้รับการอบรมและสนับสนุนเป็นพิเศษ เพื่อที่จะทำให้เขาเหล่านั้นสามารถสอนและเป็นแบบอย่างแก่ครูอื่น ๆ ได้ ดังนั้นสรุปได้ว่า ครูต้นแบบเป็นผู้ที่สามารถนำการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้มาพัฒนา การเรียนการสอนของตนจนประสบความสำเร็จตามจุดประสงค์ของพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ และสามารถพัฒนาตนเองจนได้รับคัดเลือกเป็นครูต้นแบบได้

ครูต้นแบบจึงเป็นโครงการที่สามารถพัฒนาครูผู้มีความสามารถในด้านการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้และสามารถที่จะพัฒนาวงการศึกษาของไทยให้เจริญรุ่งเรือง เนื่องจากมีการนำเอารูปแบบการเรียนการสอนที่มีคุณภาพเผยแพร่ไปยังครูเครือข่ายและผู้ที่สนใจและในการสรรหาครูต้นแบบนี้ ได้ครอบคลุมการจัดการสรรหาครูผู้มีผลงานดีเด่นทุกสาขาวิชา ครูต้นแบบที่ทำการสอนศิลปศึกษาเป็นหนึ่งในกลุ่มครูผู้มีผลงานดีเด่นและได้รับการประเมินและประกาศเกียรติคุณจากคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

จากงานวิจัยของ สุภาพร ตันวิธธณศิริกุล(2536) รวิช ตาแก้ว (2537) ต่อต้าน ธาภิเกษ (2537) และโยธิน เผือกผ่อง (2539) ที่ได้ศึกษา สำนวจความคิดเห็นของนักเรียนมัธยมศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษา เกี่ยวกับรายวิชาศิลปศึกษาและรายวิชาบังคับแก่นสรุปได้ว่า จุดประสงค์ของวิชาทัศนศิลป์ ควรปรับปรุงให้ทันสมัยและน่าสนใจ เนื้อหาควรเน้นเรื่ององค์ประกอบศิลป์และเอกลักษณ์ไทย ควรมีการส่งครูเข้ารับการฝึกอบรม สนับสนุนให้ครูผู้สอนมีความรู้ทางศิลปศึกษาและมีความชำนาญในการใช้สื่อและผลิตสื่อการเรียนการสอน ควรเพิ่มเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมศิลปะ ควรเน้นการเรียนภาคปฏิบัติให้มากกว่าภาคทฤษฎี การประเมินผลควรเน้นภาคปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ งานวิจัยข้างต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ อารังศักดิ์ อารังเลิศฤทธิ์(2540) ที่ว่าแนวโน้มของหลักสูตรจะเป็นหลักสูตรที่มีความหลากหลายของเนื้อหาและกระบวนการเรียนการสอนที่สนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชน มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจใน พื้นฐานที่สำคัญทางศิลปะ ส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถเลือกและนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการสร้างงานศิลปะ มีสุนทรียภาพและคุณค่าของศิลปะ ภูมิปัญญาไทยที่สัมพันธ์ต่อชีวิต สังคม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีโครงสร้างของหลักสูตรที่จัดเนื้อหาส่วนหนึ่งสำหรับผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ มีรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมการวิเคราะห์ วิจัยอย่างมีเหตุผล

เชื่อมโยงเนื้อหาแบบสหวิทยาการ พร้อมทั้งสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม เน้นการใช้สื่อของจริงในห้องเรียน สำหรับวีดิทัศน์และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยสอน จะเป็นสื่อการเรียนการสอน ที่มีบทบาทมากขึ้น การวัดผลและประเมินผล มีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาการเรียนของผู้เรียน มีวิธีการวัดที่หลากหลาย ครอบคลุมทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย ให้ความสำคัญกับกระบวนการทำงานมากกว่าผลผลิตของงาน เน้นการปฏิบัติจริงโดยการจัดทำแฟ้มสะสมงาน ใช้เครื่องวัดผลที่หลากหลาย เกณฑ์ในการประเมินผลมีแนวโน้มจะใช้แบบอิงค์เกณฑ์ที่สามารถยืดหยุ่นได้

จากงานวิจัย เหตุผลและแนวโน้มของหลักสูตรศิลปศึกษา ดังกล่าวข้างต้น ครูศิลปศึกษา จึงควรที่จะได้ปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับงานวิจัยและแนวโน้มของหลักสูตรดังกล่าวเพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรศิลปศึกษา

คุณภาพของการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา จะเกิดผลในระดับใดขึ้นอยู่กับคุณภาพของครูศิลปะเป็นสำคัญ เพราะครูศิลปะจะต้องเป็นตัวอย่างสำคัญที่จะทำให้การเรียนการสอนศิลปะในชั้นเรียนตรงตามจุดประสงค์ของหลักสูตร

โดยสรุป จากบทบาทและหน้าที่ของครูศิลปะดังที่นักวิชาการได้กล่าวมาแล้วจะต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในทุกด้าน ทั้งด้านวิชาการ ด้านการถ่ายทอดความรู้ไปสู่ตัวผู้เรียน เข้าใจในตัวผู้เรียน มีมนุษยสัมพันธ์กับนักเรียน ผู้ปกครอง รวมทั้งบุคคลรอบข้าง มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการเรียนการสอน รวมไปถึงต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมด้วย แต่จากปัญหาในเรื่องตัวครูผู้สอนในงานวิจัยที่กล่าวมาแล้วยังปรากฏว่ามีปัญหาในด้านตัวครูผู้สอนอีกมาก ซึ่งทำให้การเรียนการสอนศิลปศึกษา ยังไม่บรรลุผลตามเป้าหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับปัจจุบัน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ จึงได้จัดโครงการครุต้นแบบขึ้นเพื่อเป็นการส่งเสริมบุคลากรทางการศึกษา ที่มีผลงานดีเด่นด้านการจัดการเรียนการสอน ตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในครุทุกสาขาวิชา ครุต้นแบบจึงมีคุณสมบัติที่เหมาะสมสามารถเป็นผู้นำการปฏิรูปการเรียนรู้อันจะทำให้ผู้เรียน “ เก่ง ดี มีความสุข ” จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่ต้องการศึกษารูปแบบการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา ของครุต้นแบบตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ เพื่อเป็นแนวทางและแบบอย่างให้แก่ครูศิลปะและบุคลากรทางการศึกษาในการพัฒนาการเรียนการสอนให้ทัดเทียมกับครุต้นแบบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครุต้นแบบตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษา เป็นครูศิลปศึกษาที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นครูต้นแบบตามโครงการของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ในระหว่าง ปีการศึกษา 2541 – ปีการศึกษา 2543 จำนวน 12 คน กลุ่มตัวอย่างประชากรของนักวิชาการศิลปศึกษา จำนวน 30 คนและกลุ่มตัวอย่างประชากรของครูศิลปศึกษาที่ทำการสอนในระดับชั้นประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา และโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน

2. กรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าเอกสารด้าน พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 มาตราที่ 22 – 30 และแนวคิดหลักที่เป็นกรอบแนวคิดแม่บทในการจัดการศึกษาตาม พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ เกณฑ์การคัดเลือกครูต้นแบบ แนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ปัจจัยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ การประสานความร่วมมือเพื่อจัดการเรียนรู้ บทบาทครูในการจัดการเรียนการสอนและแนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา ดังนี้

- 2.1 ด้านการเตรียมการสอน
- 2.2 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- 2.3 ด้านการผลิตและเลือกใช้สื่อการเรียนรู้
- 2.4 ด้านการวัดและประเมินผล
- 2.5 ด้านการจัดปัจจัยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้
- 2.6 ด้านการประสานความร่วมมือเพื่อจัดการเรียนรู้

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. การจัดการเรียนการสอน หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอน ผู้เรียน สื่ออุปกรณ์และกิจกรรมการเรียนการสอนที่ผู้สอนจะกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความคิด ได้สาระ เป็นการพัฒนากระบวนการความคิดของผู้เรียน

2. รูปแบบการจัดการเรียนการสอน หมายถึง แนวทางหรือวิธีการในการจัดกิจกรรมเพื่อ ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของรายวิชา แนวทางหรือวิธีการในการจัดการเรียนการสอนที่ครอบคลุมด้านการเตรียมการสอน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้านการผลิตและเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผล ด้านการจัดปัจจัยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และด้านการประสานความร่วมมือเพื่อจัดการเรียนรู้

3. การปฏิรูปการเรียนรู้ หมายถึงการปรับเปลี่ยนการจัดการเรียนรู้ จากการใช้ครูเป็นศูนย์กลางมาเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยกระบวนการจัดการเรียนรู้ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาได้ตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ตามพระราชบัญญัติการศึกษา หมวด 4 มาตราที่ 22 - 30

4. ครูต้นแบบ หมายถึง ครูผู้ที่มีผลงานดีเด่น ด้านการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา ตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ และได้รับการประกาศเกียรติคุณจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา 2541 - 2543

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการพิจารณาหาแนวทางการพัฒนาและปรับปรุงสภาพการจัดการเรียนการสอน วิชาศิลปศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา
2. เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพของครูศิลปศึกษา